

székenység helyébe a kritikus gondolkodásnak kell lépnie. Egyedül az jelzi a különböző fejezetek megszületése közötti időtávolságot – vagy talán azt, hogy egy szerzői triumvirátus áll a könyv mögött –, hogy a szöveg nem egyenletesen szellemes és ötletes, némelyik szövegrész hangulatában és fordulataiban elüt a többitől, de ez legyen a filológusok gondja. A szerzők ugyanis jelenbéli tájékozottságukkal és történeti ismereteikkel bizonyosan leviszik az olvasót a lábáról; kitérnek a média egyre növekvő szerepére a tudomány és annak konkurensei által bemutatott „párhuzamos igazságok” megítélésével kapcsolatban, utalnak a mediatisált mindennapok vitakultúrájára, de

megsiratják a szebb időket látott asztrológia olcsó és nevetséges horoszkópiába hajlását is.

Egyszóval széles horizontú képet adnak a kortárs tudományelméleti problémákról, miközben észrevétlenül biztosítják számunkra a lehetőséget, hogy az egymás mellett egyenrangúnak feltüntetett „igazságok” közötti valódi választást megalapozhassuk. A kötetet ugyan elsősorban a laikusoknak dedikálták a szerzők, de egy főállású, tudománnyal foglalkozó olvasó is számtalan tanulságot vonhat le belőle.

ZSOLNAI GYÖRGY

(Typotex Kiadó, Budapest, 2008,
376 oldal, 3200 Ft)

Művészet

AGNES DENES:

A harmadik évezred művészete – egy új világkép teremtése

A Ludwig Múzeum különleges kiállításal lepte meg közönségét. Agnes Denes életműve Magyarországon szokatlan nyíltsággal reflektál a kortárs művészeti gondolkodás élő kérdéseire és társadalmunk ezredvégi állapotára.

Aki bármikor is találkozott kortárs művészetekkel, biztosan feltet-

te magának a kérdést: vajon hol a határ üres szemfényvesztés és átgondolt mű között? Az értelem keresésén túl a művészet szerepének régi kérdése is felvethető, nem is feltétlenül a társadalmilag aktív művészeti magatartás vagy egyáltalán a szerepvállalás hiánya miatt, hanem mert ezeknek a műveknek gyakran semmi közük egyéni és közösségi jelenvaló létünkhöz. És mindez nem csak a művészetelméletekkel foglalkozó gondolkodók szűk körének problémája, ha a mű-

vészeteket kultúránkat meghatározó közös kincsünként értékeljük.

A modernség utáni korszakok alkotásai az értelemnélküliség gyanúját sokszor magukra vonva, a blöff határain mozogva önmaguk paródiáit is megteremtették. A bécsi MUMOK – a Ludwig Alapítvány bécsi modern művészeti múzeuma – például idén *Bad Painting – Good Art* címen rendezett kiállítást, értelmetlenségükkel és a giccsen túli izléstlenségükkel provokáló, valamint a magát túl komolyan vevő öncélt harsányan kinevető, szándékosan „rossz” festményekből.

Agnes Denes művei viszont éppen a tiszta értelem nevében állnak felkiáltójelként szerte a világban. A budapesti kiállítás címe sokat ígér, de semmi esetre sem nagyotmondó. Valóban egy radikálisan másfajta kortárs látásmód és művészettelfogás ismerhető meg életművéből. Egy olyan, a világot egységében látó és annak kérdéseivel szembenező gondolkodóval találkozhatunk, aki a művészetet nem magánügyének tekinti, hanem olyan erőnek, amellyel megváltoztathatja a világot. Művészetének kulcsszavai talán a kreativitás és a felelősség lehetnének. Végtelen leonardói kreativitás egy világunkért őszinte felelősséget érző gondolkodó kezéből.

Agnes Denes alkotásaiban az ökológiai gondolkodás környezetművészetté válik. Különböző tudományágak ritka szintézise jelenik

meg életművében, természettudományt, társadalomtudományokat, filozófiát, nyelvészetet, pszichológiát és költészetet tanulmányoz munkáihoz. Gondolkodóként, oktatóként is a művészet és a tudományok kapcsolatát vizsgálja, és már a múlt század utolsó harmadától kezdve vallja, hogy az évszázadok alatt felhalmozott egyetemes emberi tudás és az alkotó egyéniségek által megteremtett művészet a 20. század végétől elválaszthatatlanul egymásra van utalva. Ezért monumentális környezeti akciókat hoz létre. 1982-ben *Búzamező – Konfrontáció (Wheatfield – A Confrontation)* címmel egy közel hektárnyi területen Manhattan déli részén, a Wall Street és a World Trade Center tornyainak szomszédságában búzát vetett, hónapokig gondozta, majd learatta a többmázsányi gabonatermést. 1996-ban Finnországban pedig *Fabegy – Élő időkapszula (Tree Mountain – A Living Time Capsule)* címmel hatalmas földmunkán alapuló ökológiai rehabilitációs projektet alkotott, melynek során Finnországban 11 000 fenyőfát ültetett el ugyanennyi ember egy elhagyott sóderbánya területén, vállalva az egyes fák gondozását a következő négyszáz éven át, hogy a mű a jövő generációinak örökségévé váljon. Public-art és land-art alkotásai a környezettudatos gondolkodásra és az eljövendő társadalmi és gazdasági krízishelyzetekre hív-

ják fel a figyelmet. Projektjei azonban – mint a finnországi erdő, amely egy, az aranymetszés arányain alapuló tökéletes gúlát alkot – valódi művekké válnak kidolgozottságuk, matematikai alapú arányosságuk és mélyen átgondolt szimbolikájuk által.

A kiállítás természetesen némi-
leg száraz, hiszen az életmű helyett csak annak dokumentációját, illetve még papíron lévő terveit mutathatja fel. Azonban még így is a szívbe talál. A leglátványosabb akciói is magasan felette állnak az üres és naiv aktivizmusnak. Agnes Denes archaikus metaforái meghatározó jelekké válnak a hétköznapi közegünkön túli egyetemes emberi időben.

DOBRI IMRE

(Ludwig Múzeum. A kiállítás 2009.
január 18-ig látogatható.)

PORTISHEAD: *Third*

A Portishead 1991-ben alakult Bristolban – nevüket egy közeli kikötővárostól kölcsönözték. Úgy mondják, a szintén Bristolból indult Massive Attackkel együtt a trip-hop (a szó mögött a hip-hop jazz-zel és reggae-dubbal, illetve néhol brit-poppal történő összeolvasztása áll legtöbbször) néven világhírűvé vált zenei stílus szülőaty-

jai. Ha azonban „közelebb me-
gyünk” kicsit melankolikus zené-
jükhöz, láthatjuk, hogy ők egy periferikusabb zenei programot tűztek ki maguk elé, melyből általában aféle „zenei fröccsöt” készít a trip-hop iskola többi tagja. A formáció első albuma, az 1994-es *Dummy* szinte azonnal kritikailag elfogadott bombasikerré vált, és felgyorsult világunk korszakalkotónak bélyegzett hangzásainak sorába lépett. A *Portishead* című második lemez és a New York-i koncertalbum után mély hallgatás következett, egy-egy homályos bejelentéssel, ami csak még bizonytalanabbá tette a formáció jövőjét.

Idén tavasszal azonban szinte a semmiből előtört a harmadik lemez, amely a *Third* címet kapta. A *Silence*-t nyitó portugál szöveg arra figyelmeztet bennünket, hogy azt kapjuk, amit megérdemlünk. Rögvest felfigyelhetünk a hangzásra: a pontatlan, hömpölygő, tompán és torzan szóló dobfelszerelés, a szintén rútul nyikorgó, metrumról le-lecsúszogató gitár és az effektek vagy a „kosz” által meg-összeeső cselló hangja is jelzi: itt semmi sem fog tisztán szólni. Majd Beth Gibbons szintén ropant retroid módon visszhangosított hangja „Portishead-lépésekkel” hinti meg az előző lemezről örökölt koncepciót: minden úgy szól, mintha 40-50 éve vették volna föl.